

УДК 378:7.012(045)

ВИСТАВКА ЯК УМОВА СТВОРЕННЯ КРЕАТИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ

Дерев'янюк Н.В.

Хортицька національна академія

Досліджено креативне освітнє середовище у навчально-виховному процесі професійної підготовки майбутніх дизайнерів. Висвітлені особливості освітнього середовища кафедри дизайну у не мистецькому ВНЗ, підкреслено креативний вектор формування такого середовища. Представлено предметне оформлення креативного освітнього середовища, як організація та проведення групових студентських виставок. Запропоновані види виставок, та їх обґрунтування та включення до навчального процесу підготовки майбутніх дизайнерів.

Ключові слова: освітнє середовище, навчальний-виховний процес, професійна підготовка, майбутні дизайнери, виставка.

Постановка проблеми. Потреби та інтереси суспільства до різних проявів дизайну спричинив появу та відкриття нових шкіл з підготовки майбутніх дизайнерів різних напрямків та рівнів підготовки. Практично кожний ВНЗ, незалежно від загального напрямку підготовки, відкрив на своїй базі відділення або факультет дизайну. Так у Запоріжжі бакалаврів з дизайну готують чотири ВНЗ III-IV рівня акредитації. Але жоден з навчальних закладів не має своїх традицій, а досвід організації навчального процесу дизайнерських спеціальностей обмежується 15-25 роками, та ґрунтується переважно за аналогією підготовки фахівців інших спеціальностей, іноді педагогічного або технічного спрямування.

Провідні мистецькі заклади Харкова, Києва та Львова, в стінах яких добре прослідковується історія їх культурно-мистецького становлення та розвитку, мають свій неповторний мистецький дух. Це характеризується регіональними, історичними особливостями, видатними викладачами та випускниками – митцями міжнародного рівня, результати праці яких створюють атмосферу освітнього середовища, стають наочним прикладом та додатковим стимулом формування креативності і творчості майбутніх дизайнерів. Тому для новостворених дизайнерських шкіл пошук форм та більш ефективних шляхів удосконалення освітнього середовища є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження в галузі освітнього середовища представлені в роботах зарубіжних та вітчизняних науковців: Дж. Гібсон, У. Мейс, Т. Менг, М. Турвей, І.Д. Бех, Є.В. Бондаревська, Ю.О. Маркова, О.М. Пехота, В.В. Рибалка, В.А. Семиченко, В.В. Серіков, С.О. Сисоєва. Освітнє середовище досліджується як засіб розвитку творчої особистості студента (В.А. Мастерова, С.В. Пимоніна, І.А. Подольська), самореалізації особистості (Н.В. Сенченко). Але значення та предметне оформлення освітнього середовища в процесі підготовки майбутніх дизайнерів залишаються вивченими недостатньо.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз освітнього середовища кафедри дизайну у не мистецькому ВНЗ, його креативний вектор формування, та предметне оформлення креативного освітнього середовища, яке ми розглядаємо як організацію та проведення студентських виставок.

Виклад основного матеріалу. Під терміном «креативне освітнє середовище» ми, ґрунтуючись на ідеях І.Д. Беха [1], Ю.О. Маркової [4] та ін., розуміємо вузький аспект розгляду цього явища – це особливий вид простору, що характеризується протяжністю, структурністю та тісним зв'язком, взаємодією особистості й середовища навчального закладу, результатом якого є розвиток як індивідуальної, так і загальної культури; це внутрішня структура освітньої реальності навчального закладу, внутрішній порядок, який формує ієрархію інформаційних потоків, систему комунікативних просторів та педагогічних відношень.

Ми, вслід за І.Д. Бехом, визначаємо такі основні механізми створення креативного освітнього простору:

1) соціальне, духовне і предметне збагачення спільної діяльності викладачів і студентів: високо змістовна і в соціальному, і в духовному відношенні, різноманітна в предметному плані спільна діяльність є системоутворювальним чинником гуманістичного, освітнього простору, в якому студенти мають брати участь у спільних групових формах взаємодії, проектах, що мають соціальний смисл та які актуалізують внутрішню особистісні ціннісні конфлікти;

2) формування позитивного соціально-психологічного клімату студентської групи, в якій кожен переживає почуття спільності, причетності до людської культури, культури українського суспільства, професійного товариства та до особливої студентської субкультури, які поєднують у собі романтику й високу соціальну активність, почуття належності до престижної професійної організації – дизайнера;

3) інтенсифікація розумових, емоційних і поведінкових компонентів спільної діяльності, які в єдності забезпечують успішний професійний розвиток та навчання;

4) функціональне включення викладачів у спільну діяльність, коригування їх ставлення до студентів, зміну позиції: з класичної, декларативної позиції викладача до позиції рівноправного партнера, який діє відповідно до організованого порядку, ритуалів, прийнятих у освітньому середовищі. Усі ці механізми визначають такі ознаки освітнього середовища як умови формування професійного мислення майбутніх дизайнерів: співпраця, сумісна діяльність, взаємо-

дія при умові активної діяльнійснї позиції усїх суб'єктів навчального процесу.

Створення нами креативного освітнього простору у ВНЗ передбачало здійснення таких кроків, як коригування змісту професійної підготовки майбутніх дизайнерів, що представлено нами у попередніх дослідженнях [3].

Але, відповідно до філософського розуміння сутності феномену освітнього простору, він повинен мати певне матеріальне оформлення меж для того, щоб людина відчувала його не тільки з духовного, соціально-психологічного боку, а й предметного. Для цього нами пропонуються студентські виставки, починаючи з третього курсу.

Зазначимо, що студентські виставки можливо проектувати починаючи тільки з третього курсу, в зв'язку з тим, що більшість студентів вступає до факультету дизайну без художньої підготовки, тому опанування базовими образотворчими знаннями і навичками розпочинається з основ живопису, рисунку і композиції, формоутворення, кольорознавства. Адже для перетворення знань на уміння і навички необхідний час, тому перший і другий курс відводимо на теоретично-практичну роботу, на основі якої в подальшому будемо формувати світоглядну індивідуальну та загально культуру майбутнього дизайнера.

Першим механізмом створення освітнього простору ми визначили спільну діяльність викладачів і студентів. Така співпраця сприяє зближенню всіх учасників навчального процесу, формує мотивацію для досягнення особистісних цілей, являє собою один з шляхів розвитку креативності і творчого потенціалу. Створення психолого-педагогічної атмосфери довіри в навчальному колективі, дає можливість всім учасникам навчального процесу відчути необхідність і значимість кожного та підвищити якість міжособистісної взаємодії.

Щоби створити ефективну модель виховної системи, та як елемент креативне навчальне середовище, педагогу необхідно вивчити особистість студента, потім спільними зусиллями спроектувати задачі навчально-виховного процесу так, щоби студенти стали авторами і творцями образу життєдіяльності. В процесі навчання необхідно розвивати в кожного студента комунікативні навички, за допомогою яких особистість студента стає «прозорою», такою що прочитується педагогом і дає можливість корегувати за необхідністю. Створена таким чином навчально-виховна система буде проникати у всі її компоненти, та створювати необхідний вплив на формування особистості майбутнього дизайнера.

На думку І.В. Давидової, при співпраці та кооперації зменшується кількість внутрішньо-групових конфліктів, знижується ризик виникнення нездорової конкуренції, групового егоцентризму, агресії, створюються постійно діючі умови успішного розв'язання виникаючих як об'єктивних, так і суб'єктивних протиріч [2].

На третьому курсі першого семестру ми пропонуємо майбутнім дизайнерам колективну виставку в межах однієї групи. Відповідно до університетської програми Хортицької національної академії, одним із завдань, якої є проектування та практичне забезпечення системи життєвої та соціальної практики студентів Хортицької на-

ціональної академії, тема виставки стосується соціальної життєдіяльності студентів. В якості мотивації педагог пропонує декілька тем для обговорення та вибору. Необхідно зауважити, що тільки в першому семестрі теми пропонуються педагогом, наступні теми виставок студентські групи повинні знайти самостійно, таким чином висвітити свій інтерес, дійти згоди в групі, та працювати у спільному напрямку. Також варто зауважити, що актуальність тем для вікових категорій різна, тому особливо цінно, якщо ініціатива йде знизу і теми визначаються власне студентами, тому що педагог не завжди в курсі різноманітних особливостей молодіжної субкультури.

Алгоритм спільної діяльності в підготовці і організації виставки наступний: мета – навчальна задача – групова дискусія – виставка – аналіз спільної діяльності – новий етап розвитку особистості студента. Мета визначається темою виставки, навчальна задача – дисципліною, в рамках якої проводиться виставка, групова дискусія виокремлює концепцію виставки (кількість робіт, техніку, подачу, обґрунтування), виставка – експозиція та презентація виставки, аналіз спільної діяльності – обговорення результатів виставки. Новий етап розвитку особистості студента заключається у збагаченні власного досвіду творчої діяльності, розвитку креативності, уваги, пам'яті і мислення.

На цьому етапі передбачається виставка студентських робіт в межах однієї дисципліни. Це з одного боку спрощує задачу виставки, тому що студенти мислять в межах однієї дисципліни, і міжпредметні зв'язки в даному випадку відсутні. З другого боку така виставка заставляє підійти до теми виставки з різних боків та дає можливість розкрити одну тему, але с позиції кожного індивідуума. Специфіка діяльності дизайнера така, що одне явище чи предмет кожен дизайнер бачить з позиції власних уподобань, отже результат передачі цього явища може бути кардинально різними.

На наступному етапі пропонується колективна виставка в якій необхідно представити роботи в межах декількох дисциплін, де виявити зусиллями різних галузей мистецтва і дизайну одну мету. Як ми вже зауважили вище, тему виставки студентська група повинна визначити самостійно. Виявилось, що цей простий, на перший погляд, крок, досить складно реалізувати майбутнім дизайнерам. Кожен зі студентів має свою світоглядну систему і різний рівень творчих здібностей. Тільки після конструктивної дискусії під керуванням викладача, вдається знайти єдине рішення, а саме тему колективної виставки. Керування педагога в дискусії носить організаційний характер і зовсім не оцінювальний і контролюючий, це допомагає досягти рівності всіх учасників дискусії і сприяє особистісному росту кожного студента.

Другим механізмом створення креативного навчального середовища ми визначили формування позитивного мікро клімату студентської групи, в якій кожен переживає почуття спільності, причетності до культури українського суспільства і професійного товариства – дизайнерства. Це підкреслює виховну траєкторію дизайн-освіти, яка направлена на створення гуманістичного на-

вчального середовища, як креативного простору творчого самовираження, самовдосконалення і саморозвитку особистості студента. Необхідність створення такого простору продиктована багатогранністю дизайнерської організації, що визначає, закладену природою, внутрішню потребу особистості в самостабілізації, самовдосконаленні та самоорганізації.

З метою виявлення студентською групою себе частиною особливу молодіжної субкультури, членами престижної і модної сьогодня професійної організації – дизайнера, студентам пропонується провести виставку на «чужій» території. Це може бути приміщення начальної або художньої школи, інший навчальний заклад, інша кафедра в межах власного ВНЗ. Як ми вже зазначили, предметом нашого дослідження є кафедра дизайну у непрофільному ВНЗ. Почуття причетності до дизайн спільноти у майбутніх дизайнерів сформовано на високому рівні, студенти почувують себе інакшими, творчими, креативними, прогресивними. І навпаки, почуття належності єдиній людській ідеї, українському суспільству необхідно формувати постійними навчально-виховними заходами. Саме тому набуває актуальності підготовка і презентація виставки «для себе і для інших».

За влучним виразом А.У. Хараш, у колективному спілкуванні у людини формуються два смислоутворюючих полюса «смысл для себе» і «смысл для інших», виставка в даному випадку виступає в ролі спілкування з соціумом, який відрізняється за своїм світоглядом [4]. Смысл для себе не потребує ніяких пояснень, існує на рівні підсвідомості і формує креативні творчі здібності майбутнього дизайнера. Смысл для інших вимагає наявності пояснень складових виставки для інших – для однокласників, для викладачів, для пересічних глядачів. Такий «смысл для інших» формує комунікативні навички, організаційні уміння, розвиває уміння говорити і відстоювати власну позицію.

Виставку на «чужій» території було запропоновано провести у формі виставки соціального плакату. За аналог було взято міжнародну виставку плакату «4-й Блок», що проводилась у Харкові кожні три роки. На виставку необхідно було підготувати плакати, що віддзеркалюють об'єктивні соціальні проблеми сьогодення нашої країни.

Для соціального плакату є характерними формування цілісності в передачі актуальної проблематики, таким чином, мистецтво плаката – це дзеркало механізмів розвитку суспільства. У соціального плакату є два завдання: гуманістичне і освітнє. Перше охоплює соціальні проблеми, в нашому випадку саме українського суспільства, підкреслюючи соціальну значимість і тематичну глибину проблематики. Друге сприяє особистісному розвитку і професійному зростанню, шляхом вирішення дизайн задач в плакаті з повідомлення і акцентування соціальних проблем із формуванням власної активної життєдіяльної позиції, щодо вироблення культурних цінностей.

Третім механізмом створення креативного освітнього простору в дизайн-освіті ми визначили інтенсифікація розумових, емоційних і поведінкових компонентів спільної діяльності, які

в єдності забезпечують успішний професійний розвиток та навчання.

Аналізуючи наукову літературу з професійного мислення, можна виділити наступний перелік компонентів в структурі професійно-важливих якостей: 1) професійна самосвідомість; 2) професійну спрямованість особистості (професійна мотивація, професійні інтереси); 3) характерологічні особливості (самостійність, відповідальність, працьовитість); 4) емоційно-вольові особливості (рівень самоконтролю, цілеспрямованість); 5) комунікативні особливості (товариськість, комунікативна компетентність).

З метою розвитку вище зазначених професійних якостей нами була запропонована виставка студентських робіт «Антидизайн». Ми трактували термін «антидизайн» не з позиції радикального «протиспоживацького» руху, що виник в Італії в 60-рр. ХХ ст., а в контексті дизайнерського продукту «як не треба робити», такого, який не відповідає принципам та вимогам дизайнерської діяльності внаслідок їх неврахування через незнання, або через несвідоме нехтування, або через бажання застосувати маніпулятивні технології для збільшення споживацького попиту. Отже, виставка дизайнерських розробок «Антидизайн» – це показ невдалих та низьких за якістю дизайн-продуктів із наступним знаходженням вдалого вірного рішення, аналізом та виправленням помилок.

Для того, щоб уникнути створення негативної атмосфери невірних дизайнерських рішень, виставка презентувалась в аудиторіях кафедри дизайну і була призначена скоріше для дизайнерів початківців, студентів першого-другого курсів, і несла в собі специфічну професійну напруженість. «Дизайнерські помилки» які студенти мали підібрати та презентувати глядачам, майбутні фахівці повинні були відкоригувати та створити успішний проект дизайн-об'єкту. Виставка дизайнерських розробок проходила у два етапи.

Перший етап передбачав самостійну роботу над проектним завданням – підбором антидизайнерського продукту. Роботи, які знайшли майбутні дизайнери, були представлені викладачам та іншим студентам ВНЗ.

Другий етап – це корекція антидизайнерського продукту та презентація оновленого дизайнерського рішення з «омовленням» власної дизайн діяльності, що передбачало відповідь на такі запитання: «Чому перший варіант продукту може вважатися антидизайнерським?», «Які принципи дизайн-діяльності були порушені?», «Які мисленнєві та предметні дії необхідно зробити для коригування дизайнерського продукту?», «Що не вдалось виправити?», «Що було найуспішнішим в процесі коригування?», «Що змінилося в мені у процесі роботи над антидизайнерським продуктом та його зміною?».

На нашу думку обрана форма презентації, в формі дискусії або дизайн перформансу, найбільш ефективно розвиває професійні якості майбутніх дизайнерів. На відміну від пасивного споглядання або одностороннього оцінювання, такий діалог сприяє критичному ставленню до власних робіт, розвитку комунікативних навичок, так необхідні майбутнім дизайнерам, вмінню

донести власну професійну позицію, розширити професійні інтереси, підвищити рівень самоконтролю. Зауваження, отримані від глядачів, в свою чергу розвивають професійну мотивацію та цілеспрямованість, адже бажання донести до глядача з'являється лише в безпосередньому діалозі.

Четвертим механізмом створення креативного освітнього простору, нами запроєктовано функціональне включення викладачів у спільну діяльність, коригування їх ставлення до студентів з позиції декларативного викладача до позиції рівноправного партнера, колеги по фаху. Для цього, нами передбачено здійснення такого кроку як проведення спільної студентсько-викладацької виставки. Така спільна виставка може включати роботи декількох студентських груп, при чому різних курсів і декількох викладачів. При підготовці виставки необхідно врахувати професійну готовність студентів, з метою усунення неконструктивної конкуренції, наприклад, між першим і четвертим курсами. Такий підхід дає змогу готувати виставку не під керівництвом педагога, а за участю педагогів, що абсолютно змінює навчально-виховний характер виставки.

Необхідно зауважити, що запропоновані виставки повинні проводитися один раз на рік для однієї студентської групи, з метою не перевантаження студентів і викладачів. Підготовлені роботи для тематичної виставки можуть включати роботи з самостійної роботи з навчального плану, але повинні містити і роботи, які майбутні дизай-

нери виконували «для себе», без керівництва і корегування педагога. Це орієнтація на виявлення суттєвих, об'єктивно значущих аспектів того, що відбувається навчальному і особистісному житті студентів. Для професійного росту педагога так спільна виставка – це широта розумового світогляду (протипага тунельному світосприйняттю); гнучкість та багато варіативність оцінок того, що відбувається (протипага чорно-білому мисленню); готовність до прийняття незвичної, суперечливої інформації (протипага догматизму); вміння осмислювати те, що відбувається в рамках минулого та майбутнього.

Висновки і пропозиції. Таким чином, аналіз освітнього середовища кафедри дизайну вказує на його навчально-виховну значимість та необхідність створення у не мистецькому ВНЗ. Виставки, їх підготовка та експозиція окрім розвитку професійних якостей майбутніх дизайнерів, забезпечують соціальне, духовне і предметне збагачення спільної діяльності викладачів і студентів, формування позитивного соціально-психологічного клімату студентської групи, функціональне включення викладачів у спільну діяльність. Предметне оформлення освітнього середовища, запропоноване нами у формі різноманітних виставок, удосконалює форми навчально-виховного процесу, та збільшує їх наочність. Перспективи подальших досліджень полягають у аналізі креативного освітнього середовища, як фактору формування готовності майбутнього дизайнера до професійної діяльності.

Список літератури:

1. Бех І.Д. Психологічні засади побудови виховного освітнього простору особистості / І.Д. Бех // *Личность в едином образовательном пространстве: сб. научн. статей I Международного образовательного форума (Запорожье, 5-7 мая 2010)*. – Запорожье: ООО «ЛИПС» ЛТД, 2010. – С. 12-15.
2. Давидова И.В. Учебное сотрудничество студентов педвуза как условие развития их творческого потенциала / И.В. Давыдова // *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена*. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/uchebnoe-sotrudnichestvo-studentov-pedvuza-kak-uslovie-razvitiya-ih-tvorcheskogo-potentsiala>
3. Дерев'янюк Н.В. Педагогічні умови формування проектно-образного мислення майбутніх дизайнерів у вищому навчальному закладі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук спец: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Н.В. Дерев'янюк. – Запоріжжя, 2010. – 20 с.
4. Маркова О.Ю. Идеальные модели и реальность образовательного процесса (социально-философский анализ) / Маркова О.Ю. – СПб.: Пи-тер, 2001. – 96 с.
5. Хараш А.У. Личность, сознание и общение: к обоснованию интерсубъективного подхода в исследовании коммуникативных воздействий / А.У. Хараш. – Москва, 1995 // *Хрестоматія по педагогічній психології* / сост. А.И. Красило, А.П. Новгородцева. – Москва : Международная педагогическая академия, 1995. – С. 216-227.

Дерев'янюк Н.В.

Хортицька національна академія

ВЫСТАВКА КАК УСЛОВИЕ СОЗДАНИЕ КРЕАТИВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ В ПРОЦЕССЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ДИЗАЙНЕРОВ

Аннотация

Исследована образовательная среда в учебно-воспитательном процессе профессиональной подготовки будущих дизайнеров. Освещены особенности образовательной среды кафедры дизайна в не художественном вузе, подчеркнута креативный вектор формирования такой среды. Представлено предметное оформление креативной образовательной среды, как организация и проведение групповых студенческих выставок. Предложены виды выставок, их обоснование и включение в учебный процесс подготовки будущих дизайнеров.

Ключевые слова: образовательная среда, учебно-воспитательный процесс, профессиональная подготовка, будущие дизайнеры, выставка.

Derevyanko N.V.

Zaporizhja Khortiza National University

EXHIBITION AS CREATION CONDITION OF THE CREATIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN THE PREPARATION OF DESIGNERS

Summary

Creative educational environment in the educational process of training future designers were studied. Especially ties of the educational environment in the Department of Design which is not art university were shower highlighted the creative vector of formation of such an environment. Creative educational environment as the organization and conduct of the student group exhibitions were presented. Offered kinds of exhibitions were their rationale and the inclusion in the educational process of training future designers.

Keywords: educational environment, educational process, training, future designers, exhibition.